

го Суду України від 30 березня 2007 р. № 3. Вісник Верховного Суду України. 2007. № 5. С. 7–11.

5. Ухилення від виконання батьківських обов'язків. Адміністративна відповідальність: проблемні питання правозастосування. URL: <http://cvu.com.ua/analytics/ukhilennya-vid-vikonannya-batkivskikh-obovyazkiv-administrativna-vidpovidalnist-problemni-pitannya-pravozastosuvannya>.

6. Постанова Новозаводського районного суду м. Чернігова по справі № 751/3373/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/67578923>.

КРАВЧЕНКО І. А.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
конституційного та адміністративного
права і процесу
(Чорноморський національний
університет імені Петра Могили)

УДК 342.92

ВСТАНОВЛЕННЯ ОЗНАК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЯК АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

У статті з'ясовано зміст поняття «домашнє насильство». Вивчено нормативно-правові акти та позиції вчених із цього питання. Встановлено ознаки, які визначають домашнє насильство як адміністративне правопорушення.

Ключові слова: домашнє насильство, фізичне насильство, психологічне насильство, економічне насильство, умисне діяння, член сім'ї, здоров'я, потерпілий.

В статье определено содержание понятия «домашнее насилие». Изучены нормативно-правовые акты и позиции ученых по этому вопросу. Установлены признаки, определяющие домашнее насилие как административное правонарушение.

Ключевые слова: домашнее насилие, физическое насилие, психологическое насилие, экономическое насилие, умышленное деяние, член семьи, здоровье, потерпевший.

The article is defined the meaning of “domestic violence”. The normative legal acts and positions of scientists on this issue are studied. There are established signs that determine domestic violence as an administrative offense.

Key words: domestic violence, physical violence, psychological violence, economic violence, willful act, family member, health, victim.

Вступ. Для соціально орієнтованої правової держави пріоритетним напрямом є збереження і підтримка інституту сім'ї, де шануються моральні та культурні цінності, дотримуються права і враховуються інтереси всіх членів родини.

Будучи первинним осередком суспільства, сім'я потребує захисту з боку держави, який повинен полягати і в правовій підтримці. Сім'я як особливому соціальному інституту необхідна охороною засобами різних галузей права: міжнародного, фінансового, сімейного, трудового, цивільного, адміністративного, кримінального.

Досить поширеним явищем у деяких сім'ях є домашнє насильство, що зумовлює передбачення відповідальності за такі дії в законах України. Так, адміністративна відповідальність за домашнє насильство встановлена в ст. 173–2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування».

Недостатність теоретичного дослідження поняття «домашнє насильство» актуалізує дане питання та зумовлює необхідність подальшого вивчення цієї сфери, яке і проводиться в межах статті.

Питанню насильства в сім'ї присвячені праці Ю. Антоняна, О. Бандурки, А. Благої, В. Глушкова, Г. Джагупової, О. Джузи, О. Дрозда, Г. Запорожцевої, М. Заславської, Я. Квіткі, О. Коломоєць, В. Колпакова, К. Левченко, Г. Пономаренко, В. Ревіна, Т. Хуторянської, Х. Ярмачі й інших науковців. Поняття «домашнє насильство» вивчали В. Галуцько, Г. Горбова, Л. Келлі, Я. Кінаш, І. Малкіна-Пих, Л. Сукмановська, С. Шаргородська й інші. Однак до цього часу єдиного погляду щодо ознак домашнього насильства як правопорушення, передбаченого ст. 173–2 КУпАП, сформовано не було, що породжує необхідність його подальшого ґрунтовного вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування на підставі аналізу нормативно-правових актів і позицій науковців ознак домашнього насильства як правопорушення, передбаченого ст. 173–2 КУпАП.

Результати дослідження. Законом України № 2229–VIII від 7 грудня 2017 р. «Про запобігання та протидію домашньому насильству» внесені зміни в ст. 173–2 КУпАП, в якій сформульоване узагальнене визначення домашнього насильства і насильства за ознакою статі як «умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого» [1].

За результатами аналізу трактування домашнього насильства в КУпАП можна стверджувати: 1) це виключно умисне діяння; 2) може бути як дією, так і бездіяльністю; 3) насильство проявляється в таких формах: фізичній, психологічній чи економічній; 4) фізичне насильство полягає в діях, що не спричинили тілесних ушкоджень; 5) психологічне – у погрозі, образі чи переслідуванні; 6) економічне – у позбавленні житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право тощо; 7) внаслідок зазначених діянь могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого; 8) суб'єктів такого насильства не визначено.

У самому ж Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» наведено таке тлумачення: «Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [2]. Зрозуміло, що таке визначення є більш загальним та діяння, передбачені в ньому, підпадають під дію не тільки КУпАП, а й Кримінального кодексу (далі – КК) України. Позитивним є те, що дане визначення дає розуміння суб'єктів домашнього насильства. Однак водночас аналіз змісту наведеного законодавчого тлумачення породжує риторичне питання – чи потрібно передбачати погро-

зи вказаними видами насильства як форми домашнього насильства, якщо проведено багато досліджень та з'ясовано, що погроза є одним із проявів психологічного насильства?

Важливо, що Законом України № 2227–19 від 6 грудня 2017 р. «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» КК України доповнено ст. 126–1 «Домашнє насильство», у диспозиції якої надано таке визначення: «Домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи» [3].

Цей Закон набере чинності 11 січня 2019 р., однак вже зараз ми можемо констатувати, що фізичне, психологічне чи економічне насильство, передбачене в ст. 126–1 КК України, повинно породжувати саме фізичні або психологічні страждання, розлади здоров'я, втрату працездатності, емоційну залежність або погіршення якості життя потерпілої особи. Очевидно, що надалі ці види насильства повинні бути розтлумачені більш детально для точного правозастосування в процесі притягнення винних осіб до відповідальності, оскільки на даний момент виникають численні запитання, відповіді на які є неоднозначними.

Взагалі термін «домашнє насильство» введений 1983 р. національною асоціацією соціальних працівників. Звернемося до тлумачення цього поняття науковцями.

І. Малкіна-Пих домашнім насильством називає повторюваний зі збільшенням частоти цикл: фізичних, словесних, духовних і економічних образ із метою контролю, залякування, навіювання страху [4, с. 83]. У такому визначенні залишається незрозумілим коло осіб, які є суб'єктами домашнього насильства, та чітка вказівка на мету вказаних образ значно звужує коло діянь, які можуть охоплюватися досліджуваним поняттям, адже відомі випадки, коли одна особа вчиняє насильницькі дії в стані алкогольного сп'яніння щодо іншої бездумно, не маючи будь-якої мети. Також ставимо під сумнів ознаку повторюваності дій для визнання їх домашнім насильством, адже виходить, що можна не визнавати разовий прояв фізичних, словесних, духовних і економічних образ домашнім насильством? На нашу думку, це позбавлено логіки.

С. Шаргородська визначає домашнє насилля як певні свідомі дії одного члена сім'ї стосовно іншого, якщо ці дії порушують конституційні права й свободи члена сім'ї як громадянина та завдають шкоди його фізичному, психічному або моральному здоров'ю, а також розвитку дитини [5, с. 14]. У наведеному трактуванні домашнє насильство обмежене лише членами сім'ї, хоча, на нашу думку, не може вичерпуватися лише ними.

Ліз Келлі зазначає, що домашнє насильство являє собою фізичні і сексуальні посягання, різноманітні прояви психологічного й економічного зловживання [6, с. 88]. Така позиція породжує питання деталізації наведених форм домашнього насильства.

Я. Кінаш вважає, що «домашнє насильство – акт зумисного залякування, фізичного нападу, побиття, замах сексуального характеру чи будь-яка інша неправомірною поведінкою одного партнера щодо іншого» [7, с. 170]. Одразу стає незрозумілим, що автор мав на увазі під будь-якою неправомірною поведінкою одного партнера щодо іншого, та ким мають бути ці партнери один для одного.

Г. Горбова тлумачить домашнє насильство як «вчинюваний свідомо протиправний вплив одним (декількома) членом (членами) сім'ї, який (які) має (мають) значні переваги перед іншим членом сім'ї або особою (членами сім'ї, особами), з якими наявні або були сімейні відносини за умови спільного проживання, що виражається в діянні фізичного, психологічного, сексуального та економічного характеру або загрози здійснення такого діяння, порушує конституційні права, свободи й інтереси людини і громадянина та завдає моральної шкоди або шкоди фізичному чи психологічному здоров'ю» [8, с. 26]. У наведеному визначенні коло осіб, які можуть вчиняти вказане діяння щодо інших осіб, обмежене лише сімей-

ними відносинами, а також не допускається можливість вчинення домашнього насильства особою, яка не має переваг над іншим членом сім'ї, хоча така ймовірність є.

Висновки. Отже, на підставі вивчення положень нормативно-правових актів і позицій учених можемо виділити такі ознаки домашнього насильства, передбаченого ст. 173–2 КУпАП:

- 1) це виключно умисне діяння;
- 2) може проявлятися як у дії, так і в бездіяльності;
- 3) форми вираження домашнього насильства: фізична, психологічна, економічна;
- 4) фізичне як вид домашнього насильства полягає в застосуванні насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень;
- 5) психологічне – у погрозі, образі чи переслідуванні;
- 6) економічне – у позбавленні житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право тощо;
- 7) внаслідок діянь, які охоплюються ст. 173–2 КУпАП, могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого;
- 8) до кола осіб, щодо яких може бути вчинено домашнє насильство, належать: члени сім'ї, родичі, колишні чи теперішні чоловік або дружина, інші особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи в шлюбі із суб'єктом правопорушення;
- 9) для кваліфікації діянь винної особи за ст. 173–2 КУпАП значення не має, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа;
- 10) для констатації домашнього насильства не потрібна систематичність насильницьких діянь, достатньо їх разового прояву;
- 11) неважливо, чи мають суб'єкти правопорушення, передбаченого ст. 173–2 КУпАП, значні переваги над потерпілою особою;
- 12) порушує конституційні права, свободи й інтереси людини та громадянина.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення, станом на 6 січня 2018 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 2229–VIII від 7 грудня 2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
3. «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України № 2227–19 від 6 грудня 2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2227-19/paran6#n6>.
4. Малкина-Пых И. Виктимология. Психология поведения жертвы. Спб.: Питер, 2017. 832 с.
5. Шаргородська С. Насилля в сім'ї: види, наслідки, шляхи подолання. Соціальний педагог. 2007. № 2. С. 14–16.
6. Келлі Ліз. Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд на поліцейську діяльність, її інноваційність та професіоналізм: посібник. Львів: Астролябія, 2011. 176 с.
7. Кінаш Я., Макогонюк А. Насильство в сім'ї: реалії сьогодення. Право України. 2011. № № 11–12. С. 170–175.
8. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї: монографія / Г. Горбова, В. Галуцько. К.: Інститут публічного права, 2016. 226 с.

